

Гриценко Віталій

ПРОЦЕС ЗАСНУВАННЯ ГЛУХІВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ В 1873 – 1874 РОКАХ

У статті досліджено процес створення у 1874 році Глухівського учительського інституту, який вважається найстарішим за часом заснування серед існуючих закладів вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: учительський інститут, заснування, Глухів, українізація.

Перші учительські інститути в Російській імперії, де перебували українські землі було відкрито в 1872 р. у Москві, Санкт-Петербурзі [12, с. 354] та Тифлісі (нині – Тбілісі у Грузії). Через два роки такі ж заклади були створені в Україні – у вересні 1874 р. - в Глухові та у грудні - у Феодосії [1, с. 5; 2, с. 142; 3, с. 159; 8, с. 6; 10, с. 20-21]. Тобто, Глухівський учительський інститут став першим таким закладом освіти на території України.

У 1873 р. Глухів відвідали міністр народної освіти Російської імперії граф Д. Толстой та піклувальник Київського навчального округу Антонович. Очільник народної освіти імперії особисто вишукував нові спокійні «благонадійні» містечка для відкриття нових однокласних народних училищ. Утім, голова Глухівських земських зборів І. Маркович, голова земської управи Ф. Красовський і Глухівський міський голова Н. Терещенко підняли питання відкриття у Глухові вчительського інституту для підготовки професійних фахівців, щоб працювали у народних училищах [13, с. 221; 14, с. 6]. Земством для цього було запропоновано недобудований будинок по сусідству з будівлею прогімназії, що призначався для розміщення земської лікарні. Багато клопотав про відкриття учительського інституту також відомий громадський діяч М. Неплюєв [5, с. 74]. Гласним Глухівського повітового земства вдалося вмовити міністра народної освіти прийняти рішення про

відкриття у Глухові учительського інституту, де б можна було забезпечити вихованців від впливу всяких «тлетворних» ідей [14, с. 6].

23 вересня (5 жовтня) 1873 р. гласний Ф. Красовський проінформував Глухівське повітове зібрання і запропонував передати для учительського інституту «закінчений в чорновому варіанті мурований будинок на території земського маєтку, що зводилося для лікарні» [17, с. 6]. Члени повітового земського зібрання підтримало цю пропозицію. На засіданні обрали уповноважених для «клопотання перед піклувальником Київського навчального округу та міністром народної освіти про призначення Глухова місцем Учительського інституту та відкриття самого інституту» [17, с. 23].

Після того як і міське товариство взяло на себе частину видатків на завершення будівництва приміщення для інституту, уповноважені Земства 3 (15) жовтня 1873 р. звернулися до міністра народної освіти з проханням відкрити в Глухові вчительський інститут та прийняти цю будівлю у власність міністерства. Міністерство народної освіти дало дозвіл прийняти у власність під приміщення учительського інституту будинок, подарований Глухівським земством [15].

Від міністерства внутрішніх справ одержали санкцію на відкриття в Глухові учительського інституту з трирічним терміном навчання, що здійснював би підготовку вчителів для міських училищ Чернігівської та Полтавської губерній. Від так, 2 (14) березня 1874 р. піклувальник Київського освітнього округу отримав повідомлення від міністерства народної освіти, що імператор Олександр II дав згоду «Про прийняття у власність міністерства народної освіти пожертвованого Глухівським повітовим земством за згодою з місцевим міським товариством будинку для розміщення в ньому Учительського інституту, відкриття якого заплановано на 1 липня 1874 р.» [14, с. 7].

6 (18) липня того ж року директором інституту був призначений колезький радник Олександр Белявський (1832-1901) - послідовник

відомого педагога Костянтина Ушинського (1823-1871). До цього він працював інспектором народних училищ Київської, Подільської та Волинської губерній Київського навчального округу [14, с. 8].

У «Циркулярі по управлінню київським навчальним округом» № 8, виданому в серпні 1874 р., говорилося про «...відкриття у 1874-1875 навчальному році в м. Глухові Чернігівської губернії Учительського Інституту для підготовки учителів міських училищ Київського навчального округу». 21 вересня (3 жовтня) 1874 р. відбулося офіційне відкриття Глухівського учительського інституту [1, с. 7; 4, с. 122; 6, с. 81; 7, с. 2; 11, с. 16; 14, с. 5, 8]. А вже 23 вересня розпочались вступні іспити. Із 66 чоловік, які подали заяви, на екзамені з'явилися 39 абітурієнтів. Зараховано було 20 чоловік різного віку. Перше засідання педагогічної ради інституту в складі директора, викладача Михайла Демкова та законовчителя, відбулося 30 вересня (11 жовтня) 1874 р. На цьому засіданні були укладені правила для вихованців і обговорені результати вступних іспитів [9, с. 234]. 7 (19) жовтня [7, с. 2] або 14 (26) жовтня 1874 р. [14, с. 8] розпочалися навчальні заняття. Глухівський учительський інститут з трирічним терміном навчання був закритим закладом освіти (з обов'язковим проживанням студентів у гуртожитку), який готував учителів для міських училищ Чернігівської та Полтавської губерній.

Місто Глухів не випадково було обране для заснування в ньому учительського інституту. Царський уряд проводив політику русифікації та асиміляції українців, однак, студенти та викладачі ще за імперських часів та пізніше ставали ініціаторами українізації Глухівщини.

Список використаних джерел та літератури

1. Глухівський державний педагогічний інститут (1874 – 1994 рр.) / Авторі-упорядники: В. І. Белашов, М. П. Гурець, В. В. Заїка та ін. Суми : Мрія, 1994. 79 с.

2. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України*: Зб. наук. пр. Київ, Глухів, 2022. Вип. 15. С. 140-147.
3. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 2. С. 157–162. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> (дата звернення: 22.12.2023).
4. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 3. С. 119-125. (<https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16> (дата звернення: 22.12.2023)).
5. Гурець М. П. Літературно-мистецьке краєзнавство у курсі зарубіжної літератури. Глухів : РВВ ГДПУ, 2006. 106 с.
6. Дем'яненко Н. М., Кравченко І. М. Учительські інститути в системі педагогічної освіти України (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) : монографія. Київ : Фенікс, 2010. 512 с.
7. Кириченко А. В. До історії Глухівського педінституту (1874-1924). Глухів, 1924. 70 с.
8. Кузьмин Н. Н. Учительские институты в России : лекции по истории педагогики. Челябинск : Челябинский пединститут, 1975. 41 с.
9. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233 – 237.
10. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова, Чумаченко О.А., співголова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. С. 19-23.
11. Курок О.І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12-24. URL : <https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view> (дата звернення: 22.12.2023).
12. Ленц Н.И. Историко-статистический очерк десятилетия Феодосийского учительского института. 1874 – 1884. Феодосия, 1888. 532 с.

13. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: Історія, досвід, уроки: 1917 – 1985 рр. Київ : Либідь, 1992. 196 с.

14. Сапитон Г. Л. Глуховському учительському інституту 75 лет (1874-1949 гг.). Глухов, 1949. 49 с.

15. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. Санкт-Петербург : тип. Т-ва "Общественная польза", 1864-1904. Том 6. Царствование императора Александра II. 1874 – 1876. СПб.: тип. Т-ва "Общественная польза", 1878. 2000 стб., 53, [1] с., 30, 30 стб., [1] л. портр. : табл.

16. Сергеенкова В. В. Городские училища и учительские институты в России: создание, структура, статус, социальный состав воспитанников (60 - 70-е гг.). *Российские и славянские исследования* : науч. сб. Вып. 7 / редкол. : А. П. Сальков, О. А. Яновский (отв. редакторы) [и др.]. Минск : БГУ, 2012. С. 349-356. URL: <https://hist.bsu.by/images/stories/files/nauka/izdania/risi/7/Sergeenkova.pdf> (дата звернення: 29.10.2023).

17. Фальборк Г., Чарнолуцкий В. Народное образование в России. С приложением статьи: Народное образование в Финляндии. СПб. : тип. Т-ва "Общественная польза", 1897. 264 с.

Наук. керівн.: Гриценко А. П., доктор. пед. наук, доцент

Гриценко Віталій

ІСТОРІЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ ГРОМАДИ ГЛУХОВА ЗА ПЕРІОДУ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті представлено історію єврейської громади Глухова на початку ХХ століття та зосереджено увагу на результати дослідження та віднайдення нових прізвищ, похваних на єврейському цвинтарі.

Ключові слова: євреї, Глухів, громада, цвинтар, поховання, погроми.

Досліджуючи історію єврейства на території Глухівщини, після вивчення джерел та фондів музею історії євреїв Глухівщини, варто ознайомитись із похованнями на Глухівському єврейському кладовищі [4; 5; 7; 9; 10]. Воно одне з найстаріших на Сумщині, якому може бути близько трьох століть [14, с. 203;